

Před více než 30 lety vyprávěla spolužačka z lavice na střední škole o návštěvách u tety a strýce. Jejich byt byl plný terárií s hady a obojživelníky. Některé historiky vypadaly fantasticky, až hrůzostrašně. Není divu, vždyť tím strýcem byl významný český herpetolog a batracholog Petr Voženílek.

Narodil se 3. 5. 1943 v Lounech, ve čtvrti přezdívané Amerika. Jeho otec Josef byl mědikovec, nadto byl manuálně zručný a podomácku vyráběl nábytek. Matka Věra Františka, rozená Hudečková, pracovala jako mistrová krejčová. Měl ještě starší sestru Věru (nar. 1934).

Školní docházku započal Voženílek v Lounech na chlapecké škole v ulici Poděbradova. Od útlého věku měl zájem o přírodu a s oblibou chodil za panem lékárníkem do lékárny v Husově ulici, od něhož se učil. V deseti letech se díky kamarádovi seznámil s knihou Zdeňka Vogela „Ze života plazů pražské zoologické zahrady“. Nadšení touto knihou přerostlo v získávání vlastních „exemplářů“ chovaných v improvizovaných podmínkách rodinné zahrady. Věnoval se i dalším koníčkům, hraní na hudební nástroje, ochotničení, kouzlení a potápění. Měl také obecný zájem o zoologii a chemii, což nakonec vyústilo ve studium na Střední chemické škole v Ústí nad Labem (1957–1961). Po několika letech se Voženílkova pozornost přesunula k akvaristice. Této zálibě propadl i jeho otec, zanícený rybář. Mezi literaturu, kterou studovali, patřil i časopis Akvárium a terárium. Při jeho čtení Voženílek živil svou touhu po chovu hadů. Sen se mu splnil krátce před válkou, kdy vybudoval svá první terária.

Základní vojenskou službu plnil Voženílek v Pardubicích, byl hráčem na bicí nástroje v posádkové hudbě. I zde věnoval volný čas studiu knih o přírodě, zejména o plazech. Po ukončení vojny se vrátil do Ústí nad Labem a nastoupil do Výzkumného ústavu anorganické chemie (1963–1969).

Od 31. 8. 1963, kdy se oženil s Eliškou Truplovou, kterou poznal již na střední škole, žil životem ženatého muže a později i otce – dcera Marta se manželům Voženílkovým narodila v roce 1967. Ve snaze zabezpečit společné bydlení se podílel na budování družstevního bytu v budoucím sídlišti na Skřivánku. Svě záliby se vzdát nechtěl, proto vyhledal v okolí odborníky zabývající se teraristikou a snažil se od nich získat teoretické i praktické poznatky k tématu. Spřátelil se zejména s Dušanem Sedlářem, Haroldem Tremlem a Aldou Olexou. Podle jejich rad započal v bytě, který s manželkou sdíleli s tchánou, budovat vlastní terária s plazy a hady. Prvními přírůstky byli gekoni, leguáni, užovky a později zmije.

Rozvoj Voženílkovy teraristické záliby znamenal přestěhování se do vlastního bytu, kde se stavy ještě rozrostly. Přibylo také několik exotických hadů. Drobná neopatrnost stála 15. ledna 1965

za prvním uštknutím chřestýšem. V ústecké nemocnici z toho byly malé manévry, jelikož zkušeností s uštknutím exotickými hady nebylo mnoho. Sérum bylo dovezeno z Prahy pro jistotu sanitou i vlakem. S pomocí transfúze krve, která zmírnila následky jedu rozkládajícího červené krvinky, se vše podařilo zvládnout. Neobvyklost této události připomíná dodnes článek v místním tisku.

V dalších letech se počet hadů měnil, ale jak zkušeností přibývalo, podařilo se Petru Voženílkovi úspěšně etablovat mezi naše uznávané herpetology a rozvíjet spolupráci i se zahraničními kolegy. Většinu hadů byl schopen nejen úspěšně chovat, ale navíc i množit.

Obrovskou radost mu v roce 1968 způsobilo pozvání ke spolupráci na výstavě o jugoslávských plazech. Znamenalo to strávit několik týdnů odchytem hadů v oblasti Makedonie, Jugoslávie a Slovinska, následně provázet zájemce výstavou a vyprávět o životě plazů.

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let (1969–1975) působil Voženílek jako asistent na Pedagogické fakultě v Ústí nad Labem. Díky tomu se mohl účastnit přírodopisných exkurzí. Vykonal mnoho terénní práce při inventarizaci výskytu obojživelníků a plazů, zároveň se zapojil do ochrany přírody v ústeckém okrese. Roku 1973 spoluzaložil Krajský zoologický klub a stal se předsedou jeho herpetologické sekce.

Roku 1975 se mu podařilo získat zaměstnání v Zoologické zahradě v Ústí nad Labem. Nebyl však ošetřovatelem, jak by se dalo předpokládat, ale stal se kulturním referentem. To mu poskytovalo mnohem více prostoru věnovat se studiu zvířat i odborné práci.

Za pomoci různých dopravních prostředků – vlakem, autobusem, lodí i vozem značky Velorex a později Trabant – putoval na své výpravy, jak sám říkal „*na hady*“, po Čechách i do ciziny. Uskutečnil jich stovky. Sám i s rodinou vyrážel opakovaně do Rumunska, Bulharska, Maďarska, Makedonie, Jugoslávie, na Slovensko, na Kavkaz, do Řecka či Turecka. Dostal se i do Mongolska a do Zimbabwe. Cesty měly společný motiv, a to pozorování rozličných druhů hadů v jejich domovském prostředí i jejich odchyt k chovu, dalšímu zkoumání a rozmnožování v podmínkách zajetí. Zajímavostí je, že cizí jazyky, které potřeboval na cestách, se naučil jako samouk. Některé zvládl tak dokonale, že například v angličtině byl schopen číst a psát i odborné práce.

Pověstná je jeho cesta do Brazílie, kterou absolvoval s ředitelem ústecké zoo panem Voráčem na přelomu let 1976 a 1977. Kromě vlastního pozorování přírody a sběru exemplářů se mu podařilo navštívit „herpetologický ráj“ – známé ofidiologické laboratoře v Butantanu, jež jsou největší laboratoří pro výzkum sér proti jedu hadů, štírů a pavouků v Jižní Americe. Díky dřívější známosti s ředitelem Alphonsem Hogem zde mohl vykonat i krátkou praxi a tím významně rozšířit své poznání o exotických, zejména jedovatých plazech, i o výrobě protijedů.

Velké úsilí Voženílek věnoval vzniku a vydávání sborníku odborných prací *Fauna Bohemiae septentrionalis*. Od roku 1976 do roku 2003 byl jeho hlavním redaktorem, zároveň zde publikoval

desítky odborných článků z vlastní zoologické praxe. Sborník vychází dodnes a je renomovaným pramenem vědeckého zkoumání v oblasti přírodních věd.

Největšími oblíbenci Petra Voženílka byli jedovatí hadi, ve svých teráriích odchoval chřestýše, kobry, korálovce, hroznýše, ploskolebce a dokonce i jednu mambu černou. Nejčastějšími obyvateli zde ale byly zmije všech možných druhů z rozličných míst světa. Těm věnoval značnou část své odborné pozornosti. V oblasti mezi Božtěšicemi a Chuderovem na úpatí vrchu Čepec vytipoval lokalitu s velkým výskytem zmijí, které označoval a pozoroval podrobně jejich život. Pozorování uskutečňoval bezmála dvacet let. Shromáždil obrovské množství dat a položil tak základy síťového mapování plazů.

Roku 1985 se účastnil Mezinárodního herpetologického sympozia v Praze, jež bylo prvním oficiálním setkáním herpetologů socialistických států s kolegy ze západní Evropy i ze zámorí. Čeští herpetologové, přestože měli mnohem těžší podmínky pro vycestování na pozorování do ciziny, byli mezi kolegy velmi uznávaní.

Životní událostí se pro Voženílka stala účast na Prvním světovém herpetologickém kongresu v Canterbury v Anglii v srpnu roku 1989. Prvním oříškem bylo sehnat výjezdní doložku a devizový příslib. Když se to zdařilo, mohl se vydat na dobrodružnou cestu. Přes několik zastávek ve Frankfurtu nad Mohanem a v Bruselu doplul do Anglie. Kongres byl velkolepý, účastnilo se jej 1017 osobností a Voženílkovi dal možnost setkat se tváří v tvář nejen s přáteli z jiných zemí, ale též s odborníky, s nimiž si celý život jen dopisoval. Vystoupil zde s příspěvkem na téma ***Populace a migrace zmijí obecných – některé aspekty z pozorování v přírodě***, v němž shrnul svá dlouholetá pozorování tohoto druhu. Cestou zpět se zastavil v Zoo Geralda Durrella na ostrově Jersey, kam se dostal na osobní pozvání manželů Durrellových, s nimiž se setkal právě na kongresu. Odtud pokračoval do Paříže, dále do Německa k příteli Ludwigovi Trutnauovi, mj. chovateli krokodýlů, a zpět domů.

Na počátku devadesátých let přesídlil s druhou ženou Květou a jejím synem Janem do Chomutova. Od roku 1992 pracoval v Podkrušnohorském zooparku Chomutov. Jeho zkušeností i entusiasmu využil ředitel Přemysl Rabas k realizaci plánu výstavby nového pavilonu plazů.

Vypravěčsky zábavný styl s velkou dávkou humoru byl Petru Voženílkovi vlastní celý život. Uplatnil jej během vystupování s různými hudebními skupinami jako např. Fešáci či Panda, i na všemožných besedách pro děti i dospělé publikum. Využil jej, když odlehčenou formou vylíčil svůj životní osud v knize ***Můj život mezi hady a jinou havětí*** (1994). Ve stejném roce, kdy kniha vyšla, se mu narodila vnučka Kateřina.

Ve spolupráci s kolegou ze Zooparku Jaroslavem Zelinkou vydal roku 1998 knihu ***Krokodýlové – přežívající současníci dinosaurů***. Sám se chovu krokodýlů věnoval jen okrajově, ale i tak přispěl vlastními zkušenostmi a cennými poznatky k vývoji jednotlivců chovaných v zajetí – domů se mu na čas nastěhovala i dvě mláďata kajmanů a krokodýl pobřežní (ten později putoval do ústecké zoo).

Velmi rychlý a náročný způsob Voženílkova života si začal vybírat svou daň v podobě různých zdravotních neduhů. Tělo oslabené desítkami uštknutí postihly čtyři infarkty a v nedlouhé době po sobě i dvě mrtvice, po jejichž ataku se Voženílek učil znovu chodit i mluvit. Roku 1995 odešel do invalidního důchodu, ale stále byl velmi činný a pracoval mnoho hodin denně. Zároveň pokračoval, třebaže již střídavě, ve výpravách za exponáty. Prohluboval svá bádání a sumarizoval poznatky. Ty nejpočetnější shrnul na přelomu tisíciletí v odbornější publikaci *Ty zmije* (2000), kterým zasvětil největší část svého badatelského úsilí. Kromě vlastních knih a příspěvků ve sborníku *Fauna Bohemiae septentrionalis* publikoval i v časopisech *Akvárium a terárium*, *Vivarista*, *Živa*, *Litoměřicko*, *Vesmír*, či ve Sborníku okresního muzea v Mostě.

Samo sérum proti hadímu jedu může v organismu vyvolat alergické reakce. Proto si jej nechal Voženílek aplikovat jen v pěti případech. Osudové se mu stalo padesáté čtvrté uštknutí zmijí, které přišlo 24. 2. 2003 dopoledne. Voženílkova smrt byla nečekaná a vytrhla ho z množství rozdělané práce.

Jen ze zběžného pohledu na život Petra Voženílka je zřejmé, jak renesanční to byl člověk. S množstvím nadání a zájmů dosáhl úspěchu ve svém oboru, zároveň s vtipem a s nadhledem dokázal popularizovat informace o tak obávaných tvorech, jakými jsou jedovatí hadi. Je zřejmé, že jeho odkaz žije dál a není zapomenut, o čemž svědčí i to, že se v anketě Největší Ústečan za posledních 150 let, vyhlášené na podzim roku 2006, umístil na 9. místě.

(Zpracovala: Hanka Lukešová)

Děkuji mnohokrát za ochotu podělit se o osobní vzpomínky a životní data dceři Petra Voženílka Martě Chrudimské a příteli Richardu Horčicovi.

H. L.

Použitá literatura:

HÄIDLER, Jar.: Kamarádi se s chřestýši.
Průboj, 18, 23. 1. 1966, č. 20, s. 1, 2. 1 obr.

-jjz-: Petr Voženílek odešel náhle a nečekaně. [Nekrolog.]
Živa, 51, 2003, č. 2, Příloha, s. XX. 1 fot.

MACÁK, Pavel: Putování za hady. Odvážná výprava do Střední Asie.
Průboj, 4., 5. 10. 1980, s. 9, 12. 3 obr.

MATOUŠEK, Petr: Český herpetolog Petr Voženílek by se dožil šedesátky.
Nástup, 12, 30. 4. 2003, č. 17, s. 4.

PRCHAL, Rudolf: Za zvířaty v Brazílii.
Průboj, 29, 11. 2. 1977, č. 35, s. 5.

SKALKA, Petr: Jak jde čas...

In: Fauna Bohemica [i. e. Bohemiae] septentrionalis: sborník odborných prací Zoologického klubu a Zoologické zahrady Ústí nad Labem. Tomus 37, 2012. Ústí nad Labem: Zoologická zahrada, 2013, s. 47–50.

VOŽENÍLEK, Petr: Můj život mezi hady a jinou havětí. [Text a fotografie] Petr Voženílek. 1. vyd.
Ústí nad Labem: Bodis, 1994. 108 s.

VOŽENÍLEK, Petr: Ty zmije. Praha: Ministerstvo životního prostředí, c2000. 79 s., [8] s. barev. obr. příl.

Personální bibliografie:

<http://www.svkul.cz/wp-content/uploads/2017/12/Voženílek-bibl.pdf>